

яких найбільш явними є тюркські поряд із незначними вкрапленнями іранських основ. Водночас, попри розбіжність на мовному рівні, мотиваційна база для творення топонімів слов'янського та неслов'янського походження є спільною, оскільки основними ознаками для називання об'єктів є їхня фізико-географічна специфіка, відношення до людей і суспільних цінностей.

1. *Геродот із Галікарнасу*. Скіфія. Найдавніший опис України з V століття перед Христом / [передм. Ю. М. Хорунжого ; підг. тексту М. Ф. Слабошпицького, худ. оформлення О. В. Середенка]. – К. : Довіра, 1992. – 72 с.
2. *Древнетюркский словарь*. – Ленинград : Наука, 1969. – 679 с.
3. *Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі* / [відп. ред. О. С. Стрижак]. – К. : Наукова думка, 1985. – 253 с.
4. *Лучик В. В.* Автохтонні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя / В. В. Лучик. – Кіровоград, 1996. – 235 с.
5. *Лучик В. В.* Іншомовні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя / В. В. Лучик. – Кіровоград, 1999. – 104 с.
6. *Мурзаев Э. М.* Словарь народной географической терминологии / Э. М. Мурзаев. – М. : Мысль, 1984. – 653 с.
7. *Радлов В. В.* Опыт словаря тюркских наречий / В. В. Радлов. – СПб. : ИАН, 1893. – 1911 с. – Т. 1–4.
8. *Словник гідронімів України*. – К. : Наукова думка, 1979. – 780 с.
9. *Стрижак О. С.* Етніонімія Геродотової Скіфії / О. С. Стрижак. – К. : Наукова думка, 1988. – 219 с.

Vasyl Luchyk

EASTERN INFLUENCES ON THE CENTRAL UKRAINE'S TOPONYMY'S FORMING

The Central Ukraine's toponymy's forming has occurred under the circumstances of the permanent contacts of the Ukrainians with other Slavic and non-Slavic ethnoses. This process was visibly influenced by the Eastern peoples, especially Turkic ones. As a result, some Iranian stems and numerous Turkisms were firmied in the Central Ukrainian's toponymic system.

Key words: toponym, toponymy, interlingual contacts, Central Ukraine, Turkisms.

Нечипоренко Б. Ю.
(м. Київ, Україна)

СОЦІО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ КОНОТАЦІЙ ІДЕОГРАМ КИТАЙСЬКОГО ТЕКСТУ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

У статті подається спроба виявити місце і роль конотативних значень

досліджуваних ідеограм китайського тексту соціально-політичної тематики як засобів вираження ідей як чинників впливу на формування суспільної свідомості китайців (носіїв традицій досліджуваної культури).

Ключові слова: китайський текст соціально-політичної тематики, етимологія, конотативні значення, вплив на світобачення.

У сучасну добу глобалізаційних процесів та світових тенденцій до міжнародної культурної, економічної і політичної інтеграції, особливої актуальності набуває проблема збереження етнокультурної автентичності та історично сформованих морально-етичних засад суспільства. У Китаї ця проблема вирішується передусім через засоби масової інформації.

У даній статті на основі оригінального китайського тексту публіцистичного стилю реалізується спроба виявити та обґрунтувати принципи використання конотативних понять лексем соціо-політичної тематики як ідейно-політичного засобу формування суспільної свідомості китайців. Розв'язання проблеми здійснюється за допомогою етимологічного (мовно-культурологічного) аналізу досліджуваних лексем. Акцентується на застосуванні такого аналізу саме до ідеограм-складових таких лексем із метою розкриття концептів (сислового наповнення) останніх, тобто наближення до адекватного розуміння їхніх конотативних значень і, відповідно, обґрунтування принципів їхнього використання в текстах публіцистичного стилю як засобу впливу на формування суспільної свідомості.

Зазначимо, що методологія дослідження базується на ставленні до ієрогліфічних знаків як носіїв / кодів елементів китайської традиційної культури, що будується в умовах синкретизму релігійно-філософських учень Китаю, які, зокрема, є головними чинниками формування світоглядних принципів, суспільної свідомості та самосвідомості китайців-носіїв цієї культури. Відповідно, ієрогліфічний текст розглядається нами як носій ідеографічних кодів, за якими стоять елементи традиційної культури Китаю.

Отже, на нашу думку, розв'язання проблеми адекватного розуміння понять соціо-політичної тематики як мовних засобів впливу на свідомість китайського реципієнта можливе через виявлення їхнього смислового наповнення. Візьмемо для прикладу такі широкочислені поняття, як 社会 суспільство і 政治 політика.

Лексема 社会 суспільство складається з двох ідеограм. Для виявлення смислового наповнення кожної з них і даної лексеми в цілому застосуємо етимологічний аналіз до обох ідеограм. Ідеограма 亼 тлумачиться як вівтар жертвопринесення духам Неба та Землі [9, 8; 10, 1673]. Ідея даної ідеограми пов'язана з уявленнями про сакральний характер влади верховного правителя. Ідеограма складається з двох елементів: 丩+土. Піктографічна форма ідеограми 土 земля – це зображення паростка; нижня горизонталь –

символізує земну поверхню, крім того, він символізує каміння, земляний насип або підвищення на поверхні землі, які в стародавньому Китаї могли служити вівтарями поклоніння духам землі, що було одним із ключових культів того часу. Піктограма 𠄎 є скороченим варіантом 𠄎 *віттар*, де 𠄎 – рисунок жертвового вівтаря на трьох ніжках (традиційно культові смості мали три опори); верхня горизонтальна риска — символізує жертвний предмет. Крім того, горизонтальні риси піктограми 𠄎 можуть означати *небо*, яке посилає 𠄎 *світло трьох світил* (сонце, місяць і зірки). Елемент 𠄎 також символізує лінії, що пов'язують людей із Небом. Тобто люди приносять жертву Небу, а у відповідь отримують пізнання його волі як небесну благодать (𠄎 – символ небесної благодаті). Так, піктограма 𠄎 є символом культу неба. Тут треба зауважити, що в стародавньому Китаї імператор вважався Сином Неба (天子) – посередником між Небом і Землею, який передає людям волю Неба і слідує за її виконанням [9, 2].

Ідеограма 會 (會). Китайський тлумачний словник «Шовень» [9] подає ідею ідеограми 會 через ідею ідеограми 合 – «єдність (△) висловлених (口) думок» (символ узгодження, єднання, солідарності тощо). Ідеограма 會 складається з трьох елементів: вищеподаного △ (символ гармонійного (єднання) речей / явищ; 𠄎 – «вікно», «отвір» тощо; 𠄎 – «мовлення», «висловлювання» тощо, якими мотивується ідея ідеограми-носія цих елементів: «гармонійна єдність (△) думок, ідей, що виходять (𠄎) з одного джерела (𠄎)» [9, 223].

Ідеограма 會 (спрощена форма ідеограми 會) також передає ідею, що корелює з вищеподаною: «єдність (△) речей / явищ (一), породжених спільним джерелом (△)» [9, 436].

Таким чином, концепт ієрогліфічного сполучення 社 會 має таку конотацію: «суспільство – це спільнота однодумців (會), об'єднаних спільним вівтарем Неба й Землі (社)». Власне, саме ця (конфуціянська) ідея є основоположною як самого вчення, так і головним чинником впливу на формування суспільної свідомості не лише китайців, а й народів інших країн Далекого Сходу, переважна більшість елементів культур яких будується на засадах морально-етичної системи Конфуція.

政治 *політика*. Ідею елементу 止 ідеограми 政 «Шовень» [9, 69] пояснює так: 1) 下基也 («низ (нижня горизонталь) як основа (基)»); 2) 是也 (直也) («правильно (是) дивитись на речі (розуміти їхню суть) (直)»). Зразком цього може бути сонце (日), яке уособлює речі і сприяє (через світло) правильно (正) їх бачити та оцінювати (是); 3) 皆以一止之 («все / всі (皆), розпочинаючи свій шлях (止) від Землі як основи (基), орієнтуються на Небо (верхня горизонталь (一) ідеограми (正)») [9, 67].

Ідею ідеограми 政 «Шовень» [9, 123] подає так: 論語。孔子。政者、正也。(У «Лунь юй» Конфуція сказано: діяти (父), орієнтуючись на Небо (正), означає діяти правильно (正)). Як можна бачити, зміст даної настанови Конфуція впливає зі змісту вище наведеної етимології ідеограми 正.

Ідея ідеограми 治 «Шовенем» подається так: 治水。出東萊曲城陽丘山。南入海。(Керований (治) потік / ріка (ㄣ ~ 水). Ріка (陽丘山), що бере початок на сході (Китаю) (出東), огинає штучні перешкоди (曲城) і на півдні втікає в море (南入海)). Отже, ідеограма 治 є символом втручання людини в природні явища заради суспільної користі [9, 540].

Ідея ідеограми 治 також мотивується її складовими: утворення (厶) речей (口) переноситься (метафорично) на «утворення потоку / ріки (ㄣ), тобто не самоутворення (厶), а штучне (口) утворення (厶) ріки (ㄣ). Ця ідея подається в «Шовені» сполученням 作為 («природне робити (作) штучним (為)»), але використовувати його (природне) за законами природи (пор. конфуціянський принцип 理). Таким чином, концепт слова 政治 («політика») подається як управлінська діяльність, регламентована конфуціянським принципом 理, який, за всіма ознаками, й досі залишається традиційно головним ідейним інструментом розбудови китайської моделі організації та управління суспільством. Відповідно, можна дійти висновку, що концепти понять «політика» і «суспільство» сприймаються сучасними китайцями через призму конфуціянсько-даоських морально-етичних норм, правил і принципів, що в свою чергу позначається на семантичному полі всього пласту соціально-політичної лексики.

Розглянемо це явище на прикладі статті: «Голова тибетського уряду був присутній на церемонії закладання Буддистського університету Тибету»:

出席仪式的领导为西藏佛学院开工建设奠基

洛桑江村部长在讲话中指出, 建设西藏佛学院, 是区党委、政府全面贯彻党的宗教工作基本方针, 审时度势作出的一项重大决策, 是党的宗教信仰自由政策在我区的生动体现, 也是我区藏传佛教界和广大僧众的热切期盼。西藏佛学院将成为我区第一所高层次的藏传佛教综合性院校, 不仅对提高广大僧众的爱国觉悟、佛学知识和文化水平, 培养政治上靠得住、宗教上有造诣、品德上能服众的新一代合格的宗教界代表人士, 开展佛学研究和对外交流, 积极引导宗教与社会主义社会相适应具有积极作用, 而且对广大宗教界人士自觉维护社会稳定、维护社会主义法制、维护人民群众根本利益, 坚持中国共产党的领导、坚持社会主义制度

У своїй промові міністр Ло Санцзян-сунь зазначив, що створення Буддистського інституту в Тибеті є першим кроком діяльності місцевого партійного комітету і уряду загалом, спрямованої на реалізацію прав свободи віросповідання в даному регіоні. Це відповідатиме сподіванням буддистських ченців і пересічних парафіян, які гаряче мріяли про поширення своєї релігії на теренах Тибету. Буддистський інститут в Тибеті – це перший комплексний релігійний заклад такого рівня; він не тільки сприятиме становленню патріотичної свідомості, розповсюдженню буддистського вчення і підвищенню культурного рівня населення регіону, а й стане опорою уряду в даному районі, сприятиме розвитку релігії, встановленню нових стандартів етикету для представників релігій. Тут буде розпочато дослідження буддизму, налагоджені міжнародні зв'язки тощо. Цей інститут сприятиме розбудові соціалістичного ладу, а останній – діяльності даної установи, спрямованої на виховання в релігійних діячів відчуття відповідальності за стабільність у суспільстві, за збереження основних свобод народу, збереження керівної ролі комуністичної партії в розбудові соціалістичного ладу в країні.

З точки зору ідейно-політичного засобу формування суспільної свідомості цікавою є етимологія фразеологізму 愛國覺悟 *патріотична свідомість* (愛國 *patriot* + 覺悟 *свідомість*). Слово 覺悟 складається з двох ієрогліфічних морфем: 覺 *відчувати* + 悟 *усвідомлювати*.

Звернемось до концепту ідеї, яка передається ідеограмою 悟. Китайський етимологічний словник «Шовень» [9, 506] так подає її трактування: 覺也 (синонім ідеограми 学); 从心吾聲 (складається з елементів: 心, 吾, причому останній виконує функцію фонетика). Ідея ідеограми 字 (覺) (за «Шовенем»): «бачення (見) (розуміння) істинного через упорядкування (зображення двох рук) хаосу речей (爻) і зняття перешкод (一) на шляху до розкриття (見) істинного» [9, 409]. Повернемось до ідеограми 悟. Елемент 忄 (忄) *серце* репрезентує ідею гармонії й рівноваги, збалансованості між інь і ян іпостасями. В семантико-графічній системі китайських ідеограм ідея збалансованості (паритету) інь та ян передається ідеограмою 八 (елемент ідеограми 忄); вертикальна риска 丨 – духовно-енергетична розгортка інь-ян (паритетних) взаємин (八) [1, 2]. Отже, ідеограма 忄 *серце* передає ідею «золотої середини» між збалансованими інь-ян полярностями, тобто ідею того «внутрішнього», якого прагне все суще як джерела його (сущого) походження. Таким чином, ідеограма 忄 «серце» як символ середини, недосяжної для розуму, передає ідею інтуїтивного, неопосередкованого усвідомлення істинної / природи речей.

Ідеограма 口 (=口) *рот* – *слово-ім'я* символізує все суще, що підлягає номінації.

Ідеограма 廾 (=廾) *п'ять*. Стародавній варіант написання складається з

елементів: 二 земля і небо + 乂 – хаотичний стан інь-ян взаємин як символ п'яти першоелементів природи в їх «непорядкованому» (природному) стані. В сучасному варіанті (五) вертикальна риска | – духовно-енергетична розгортка інь-ян взаємин; елементом 冫 позначається ян-простір (в сегментах даоського кола) формування речей [1, 2]. З цього тлумачення ідеограми 悟 стає зрозумілим, чому її елементом 吾 позначається будь яка річ (五), що набула імені (口), тобто суть її стала зрозумілою людині; з цих самих причин ідеограмою 吾 позначається займенник «я» як «мое его». А через додавання до ідеограми 吾 елемента 忄 «серце» передається ідея розуміння речей (吾) через серце (інтуїтивно), або ідея інтуїтивного розуміння суті речей, чи ідея саморозкриття (忄) суті власного «я» (吾).

Можна зробити висновок, що 爱国觉悟 «патріотична (爱国) свідомість (觉悟)» – це глибоко осмислене відчуття любові до своєї країни, яке сягає навіть рівня підсвідомості (悟).

Також варто зазначити, що є слова із суто політичним змістом, які не мають емоційно забарвлених конотацій, але за рахунок своєї ідеографічної будови формують у реципієнта певне ставлення до номінованого предмету чи явища.

Розглянемо кілька слів цієї категорії. Так, слово «партія» у будь-якій мові з абетковим письмом матиме емоційно нейтральне визначення на кшталт: «Політична організація, що виражає інтереси соціальних прошарків суспільства і керується ними в політичній боротьбі». Натомість в китайській мові, симбіоз ідей, що їх передають елементи ідеограми 冫 партія можуть викликати принципово відмінну реакцію :

Ідеограма 党 (黨) складається з 2-х елементів: 冫 (八 + 冫), 黑.

冫 – дім, установа (冫) як джерело розповсюдження високих ідей (八); 黑 – чорний, темний (колір).

Ідея 党 (黨) в цьому випадку така: високе (державного рівня), шановане, тощо (冫), але непомітне, тіньове (黑) (зі статусом нижчим за урядовий) [3, №148419; 9, 488]*.

Щодо етимології ідеограми 黑, то із парадигми її значень (за Ошанінім) можна обрати і таке, що асоціюється з поняттями «простий (чорний) люд», «селяни» тощо. А значення «майстер», «фахівець» – як ті, які асоціюються з «голосом народу», «народною мудрістю». Ці конотації чітко проглядаються через етимології та смислові значення аналізованих ідеограм.

Отже, етимологічний (мовно-культурологічний) аналіз обраних ідеограм текстів соціо-політичної тематики показує, що ідеї ієрогліфів як на свідомому

* У добу Чжоу населені пункти, що мали п'ять дворів називались 比: 25 дворів – 閭; 100 дворів – 族, 500 дворів – 黨. Останній відноситься до вищої адміністративної одиниці. Тому знак (黨) став символом високо шанованого керівника місцевої громади, общини тощо (一聚所尊長也) [3]. Саме з цього випливає значення ідеограми «партія» (黨), яке у китайців може асоціюватися з такими поняттями, як *родина, община, спільнота, сім'я, однодумці*.

так і на підсвідомому рівнях сприяють формуванню у китайців відповідної картини світу, яка ґрунтується на морально-етичних нормах, правилах, принципах релігійно-філософських вчень, передусім, конфуціянських. Конотації ієрогліфів відбивають найважливіші, найпомітніші особливості традиційного ставлення китайців до сім'ї, держави, політичного і соціального устрою. Через етимологічну будову ідеограм тексту у свідомості китайців традиційно виховується відчуття довіри до законів, правил, норм життя, проголошених владними структурами будь-яких рівнів. Все це формує члена китайського суспільства як особистість з високою патріотичною свідомістю.

1. Большой китайско-русский словарь / [под ред. И. М. Опанина]. – М. : Наука, 1983. –Т. 1–4.
2. Кобаяси С. Сінсен канва дзітен (Новий китайсько-японський словник ієрогліфів) / С. Кобаяси. – Токіо : Сьогаккан, 1995. – 1235 с.
3. Лань янь. Ханьюй дацзи д'янь (Великий китайський словник ієрогліфів) / Лань янь. – Ченду : Сичуань Цишучубаньше, 1988. – Т. 1–6.
4. Резаненко В. Ф. До проблеми семантики циклічних знаків даоського кола / В. Ф. Резаненко // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної сходознавчої конференції. – К., 1998. – С. 93–97.
5. Резаненко В. Ф. До проблеми семантико-графічної структури ієрогліфічних символів п'яти стихій китайської космогонії («усін») / В. Ф. Резаненко // Матеріали I Українського симпозиуму з мовознавства і літератури країн Азійсько-Тихоокеанського регіону. – К., 1999. – С. 27–31.
6. Резаненко В. Ф. Семантические элементы знаков иероглифической письменности / В. Ф. Резаненко. – К. : УМК ВО, 1989. – 356 с.
7. Резаненко В. Ф. Элементы семантико-графической системы иероглифической письменности / В. Ф. Резаненко. – К., 1988. – Ч. 1. – 354 с.
8. Сімура І. Кодзіен (Японський енциклопедичний словник) / І. Сімура. – Токіо : Іванамі сьотен, 1980. – 2448 с.
9. Сюй Шень. Шовень цзеци (Етимологічний словник ієрогліфів) / Сюй Шень. – Шанхай : Гуцзі чубаньше, 1986. – 867 с.
10. Уеда М. Сіндайзітен (Новий великий словник ієрогліфів) / М. Уеда. – Токіо : Коданся, 1993. – 2776 с.

Bohdan Nechyporenko

**SOCIAL AND POLITICAL ASPECTS OF THE IDEOGRAMS'
CONNOTATION IN THE CHINESE TEXT
OF PUBLICISTIC STYLE**

The article presents an attempt to determine the role of the connotative meanings of the researched ideograms (in the Chinese socio-political text). The ideograms are referred as means of expressing ideas, and thus influencing the formation of the social consciousness of Chinese people.

Keywords: Chinese socio-political text, etymology, connotative meanings, impact upon the world view.

Новік О. О.

(м. Санкт-Петербург, Росія)

АЛБАНЦІ ПРИАЗОВ'Я: ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ ПОЛІЕТНІЧНОГО РЕГІОНУ (МАТЕРІАЛИ ЕКСПЕДИЦІЙ 1998–2008 РР.)

У статті проаналізовано матеріал, зібраний автором в албаномовних поселеннях Приазов'я. Основна увага приділена шлюбним стосункам, вибору шлюбного партнера, весільній обрядовості в умовах поліетнічного регіону. Балканські традиції, принесені переселенцями на нові місця, зазнали трансформації під впливом культурної інтерференції, яка характерна для місць спільного проживання албанців, болгар і гагаузів.

Ключові слова: традиційна культура, албанці, болгары, гагаузи, весільна обрядовість, культурна інтерференція.

В течение 1998–2008 гг. мною проводилось этнолингвистическое изучение Приазовья. За это время были совершены экспедиции в албанские, греческие, гагаузские и болгарские поселения с целью исследования состояния языка и культуры их населения. Большее внимание мною было уделено албанским селам в силу интереса к албанской проблематике в целом, а также потому, что длительное время, а именно, с 1970-х годов, не проводилось масштабного и планомерного изучения этих сел. Во всяком случае, публикации последних лет базировались на полевых материалах, собранных несколькими десятилетиями ранее [8, 254–287; 4, 117–151; 17].

Из четырех сел, находящихся на территории Республики Украина, в которых проживает албанское население, три села расположены в Запорожской области. Это село Георгиевка (бывшее название Тюшки), село Девнинское (бывший Таз) и Гаммовка (прежнее название Джандран). Все три села расположены в Приазовском районе Запорожской области. В данной статье я постараюсь осветить материал, непосредственно связанный со свадьбой и брачными связями и отношениями в изучаемом регионе.

Названные выше поселения возникли в 1861–1862 гг. Их основали выходцы из Каракурта (ныне село Жовтнево Болградского района Одесской области). А в сам Каракурт албанцы с Балканского полуострова переселились в 1811 г. Переселение единовременцев с Балканского полуострова было санкционировано русским властями, заинтересованными в заселении Приазовья и Причерноморья, отошедших в результате длительных войн с Турцией к России.

В Приазовские степи селились люди различной этнической